

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ОРАТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ ТА СПІЧРАЙТИНГ

**Методичні рекомендації
до семінарських занять
та самостійної роботи студентів
спеціальності 291 "Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії"
першого (бакалаврського) рівня**

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2021

УДК 808.51+659.44(07.034)

О-63

Укладачі: О. М. Кузь
Н. О. Коннова
Ю. І. Потоцька

Затверджено на засіданні кафедри філософії та політології.
Протокол № 1 від 25.08.2020 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Ораторська майстерність та спічрайтинг [Електронний ре-
О-63 сурс] : методичні рекомендації до семінарських занять та само-
стійної роботи студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії" першого (бакалаврського)
рівня / уклад. О. М. Кузь, Н. О. Коннова, Ю. І. Потоцька. – Харків :
ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 50 с.

Подано методичні рекомендації до семінарських занять і самостійної роботи з усіх тем навчальної дисципліни, що буде сприяти підвищенню рівня знань студентів, формуванню необхідних компетентностей із ораторської майстерності та спічрайтингу.

Рекомендовано для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" першого (бакалаврського) рівня всіх форм навчання.

УДК 808.51+659.44(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2021

Вступ

Термін "ораторське мистецтво" (від лат. oratio – мова, красномовство) античного походження. Його синонімами є грецьке слово "риторика" (rhētorikē) й українське "красномовство". Під ораторським мистецтвом слід розуміти, насамперед, високий ступінь майстерності публічного виступу, якісну характеристику ораторської мови, майстерне володіння живим словом. Ораторське мистецтво – це мистецтво підготовки та виголошування публічної промови з конкретною метою дії на слухачів засобами живого слова. Подібне тлумачення ораторського мистецтва було прийняте ще в античні часи. Наприклад, Аристотель визначав риторику як "здатність знаходити можливі засоби переконання щодо кожного заданого предмета". Ораторським мистецтвом називають також науку про красномовство, що історично склалася, та навчальну дисципліну, яка викладає основи ораторської майстерності.

Традиційне красномовство розглядалося як один з видів мистецтва. Проте, розуміння красномовства як виду мистецтва, а нерідко і словесності, нікого не має вводити в оману. Так, поняття "мистецтво" застосовується до красномовства, але потребує низки зауважень принципового характеру, тому що ораторське мистецтво тісно пов'язане з наукою. Що ж дозволяє розглядати ораторське мистецтво у зв'язку з наукою? Насамперед ораторське мистецтво користується відкриттями і досягненнями інших наук, використовує їхній категоріальний апарат: з логікою її ріднять міркування, доказ, аргументація, використання законів логіки; з філософією – світоглядні проблеми; з етикою – мораль, етичні проблеми: добро та зло, щастя і страждання; з політикою – проблеми влади та свободи, власності, суспільних відносин, війни і миру; з юриспруденцією – права людини, судова практика; з філологією – мова, її засоби, стилі, виразність мови, література, поетика, жанри, театр. Усе це дозволяє нам говорити про те, що в красномовстві мистецтво та науковість становлять складний сплав дії й взаємодії, раціональності та цінностей, логіки й емоцій. Риторика є складною інтелектуально-емоційною творчістю публічної промови.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

"Ораторська майстерність та спічрайтинг" – синтетична дисципліна про переконання словом, майстерність мовлення. Ця майстерність пов'язана як з усною промовою, так і з текстовим повідомленням. Ораторське мистецтво, риторика, красномовство завжди посідали значне місце в класичних наукових традиціях. Їхнє формування співпадає з періодами найбільшого розквіту культури. Риторика має традиційні зв'язки з філософією, логікою, політикою, юриспруденцією, філологією. В класичних риторичних традиціях відзначається, що підготовка тексту потребує ретельної праці, вона не має здійснюватися у відриві від наукової істини та етики; успішна імпровізація можлива тільки завдяки глибоким знанням і багатому досвіду. Промову потрібно здійснювати не для того, щоб вразити, а для того, щоб досягти розуміння.

Риторичне знання є затребуваним і в сучасних соціокультурних умовах. Водночас із становленням сучасного постіндустріального суспільства, для якого інформація є найголовнішим ресурсом, у якому з'являються нові інформаційні технології, відбувається формування нового наукового мислення, філософії комунікації. Дискурс, ситуативна промова, процеси розуміння аналізуються сучасною риторикою (*rhetorica nova*), яка з'являється завдяки розвитку лінгвістичної філософії, лінгвістики, теорії масової комунікації в сучасній культурі.

Програма навчальної дисципліни "Ораторська майстерність та спічрайтинг" відповідає навчальному плану підготовки бакалаврів зі спеціальності "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії". Вивчення навчальної дисципліни є важливим з огляду на її практичну спрямованість. Засвоєння законів, принципів і настанов ораторського мистецтва є надзвичайно важливим з огляду на специфіку підготовки бакалаврів у галузі міжнародних відносин (публічної дипломатії, міжнародного регіонального аналізу, міжнародно-політичного аналізу). Навчальна дисципліна дозволяє адаптувати студентів до практичної діяльності у сфері міжнародно-політичного аналізу (консультування), публічної дипломатії, аналізу регіональної соціально-політичної ситуації, одним з важливих завдань якої може стати розроблення усних промов, презентацій, текстів виступів громадського діяча, політичного лідера, підготовка самого замовника до проголошення спічу. Наявність у майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин,

суспільних комунікацій і регіональних студій знань у сфері підготовки, написання та техніки проголошення промов забезпечить більшу ефективність їхньої діяльності, яка переважно буде пов'язана з досягненням особистих та суспільно значущих цілей у публічній сфері. Уміння апелювати до свідомості та емоційної сфери громадян, виборців, споживачів, представників різноманітних соціальних страт засобами мовлення та невербальної комунікації може стати запорукою реалізації стратегії громадсько-політичного та соціально-економічного успіху.

Метою викладання навчальної дисципліни "Ораторська майстерність та спічрайтинг" є формування знань про основи ораторського мистецтва, особливості впливу однієї людини на іншу, допомога студентам в опануванні навичок публічного красномовства.

Основними *завданнями* вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів певних умінь і навичок, які є частиною загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
Здатність генерувати нові ідеї (креативність)	Володіти навичками щодо використання базових законів і принципів ораторського мистецтва для формування дієвої мовленнєвої комунікації; виробляти стратегію публічного виступу; застосовувати різні види аргументів у публічному виступі
Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	Володіти загальнонауковою методологією щодо розрізнення предмета (об'єкта) і слова (поняття); застосовувати знання та вміння щодо специфіки логічного мислення і наукового пізнання у процесі професійного вдосконалення
Здатність до здійснення комунікації та інформаційно-аналітичної діяльності у сфері міжнародних відносин (українською й іноземними мовами)	Застосовувати арсенал ораторської майстерності, культури мислення та мови в комунікаційному процесі; вільно спілкуватися державною й іноземними мовами на професійному рівні, необхідному для ведення професійної дискусії, підготовки аналітичних і дослідницьких документів

Компоненти вказаних компетентностей репрезентуються як: здатність до засвоєння основ загальної духовної культури і насамперед – культури мислення та мовлення; спроможність до публічних промов, полеміки,

дебатів; уміння продукувати тексти академічного, професійного, соціально-політичного спрямування.

Навчальна дисципліна "Ораторська майстерність та спічрайтинг" є вибірковою навчальною дисципліною професійного циклу підготовки бакалаврів зі спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії".

Опис навчальної дисципліни подано у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Опис навчальної дисципліни

Курс	3
Семестр	1
Кількість кредитів ECTS	5
Форма підсумкового контролю	Залік

Для досягнення очікуваних результатів навчання особливого значення набуває ретельне опрацювання семінарських занять і методичне забезпечення самостійної роботи студентів.

Семінар – це форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо. Семінарські заняття отримали свою назву від латинського слова *seminarium*, що означає розсадник. Вони проводилися в давньогрецьких і римських школах як поєднання диспутів, повідомлень учнів, коментарів та висновків викладачів. У сучасній вищій школі семінар – один з основних видів практичних занять як з гуманітарних, так і з природничих дисциплін. Семінар призначений для поглибленого вивчення того чи іншого предмета. Семінари розвивають творчу самостійність студентів, зміцнюють їхній інтерес до науки та наукових досліджень. Під час семінарських занять студенти опановують науковий апарат, набувають навичок оформлення наукових робіт і намагаються призвичаїтися до мистецтва усного та письмового викладу матеріалу.

Завдання семінарського заняття:

- закріплення, поглиблення та розширення знань студентів з відповідної навчальної дисципліни;
- формування навичок постановки й рішення інтелектуальних завдань і проблем;

- удосконалення здібностей щодо аргументації студентами своїх поглядів, доведення або спростування суджень;
- демонстрація студентами досягнутого рівня теоретичної підготовки;
- опанування навичок самостійної роботи з літературою.

Самостійна робота студентів є важливою складовою частиною навчального процесу. Її слід розглядати як спосіб індивідуалізації процесу навчально-професійної підготовки студентів, як основу самоосвітньої діяльності фахівців, вагомий чинник їхньої професійної мобільності. Самостійна робота студента – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання студент виконує самостійно під методичним керівництвом викладача.

У межах навчальної дисципліни "Ораторська майстерність та спічрайтинг" із метою опанування студентами навчальних завдань семінарські заняття проводяться за окремо взятими темами, а самостійна робота має наскрізний характер. Структурно програма дисципліни складається з двох змістових модулів та 13 тем: *змістовий модуль 1* "Теоретична риторика" і *змістовий модуль 2* "Практична риторика".

2. Програма навчальної дисципліни

У табл. 2.1 наведено структуру навчальної дисципліни.

Таблиця 2.1

Структура навчальної дисципліни

Назва змістового модуля	Теми семінарських занять (за модулями)	Лекції	Семінари	Самостійна робота
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Теоретична риторика	<i>Тема 1.</i> Ораторська майстерність і спічрайтинг як навчальна дисципліна			
	<i>Тема 2.</i> Класичний риторичний канон і його основні етапи			
	<i>Тема 3.</i> Взаємодія оратора й аудиторії			
	<i>Тема 4.</i> Стратегія і тактика оратора			
	<i>Тема 5.</i> Аргументація в публічному виступі			

1	2	3	4	5
	Тема 6. Культура та стиль мови			
	Тема 7. Техніка мовлення			
Змістовий модуль 2. Практична риторика	Тема 8. Полемічна майстерність			
	Тема 9. Промова			
	Тема 10. Написання публічної промови			
	Тема 11. Специфічні риси політичного спічрайтингу			
	Тема 12. Дипломатичне красномовство			
	Тема 13. Пресконференція як різновид спічрайтерської діяльності			
Усього				

2.1. Анотований зміст лекційних занять

Змістовий модуль 1 Теоретична риторика

Тема 1. Ораторська майстерність і спічрайтинг як навчальна дисципліна

Що таке "ораторське мистецтво"? Розрізнення риторики, ораторського мистецтва, красномовства та мистецтва мовлення.

Давньогрецька риторика. Класична риторика. Сучасна риторика: загальне й особливе. Роди та види ораторського мистецтва.

Поняття комунікації. Лінгвістична прагматика. Поняття дискурсу. Введення в аналіз дискурсу. Поняття мовних стратегій і тактик. Інтертекстуальність у сучасних текстах. Поняття ідеологеми.

Спічрайтинг: поняття, структура, функції. Спічрайтинг як специфічна PR-технологія. Поняття спічрайтерського тексту. Оратор і текст.

Закони риторики.

Тема 2. Класичний риторичний канон і його основні етапи

Задум, ідея, концепція промови. Інвенція класичної риторики. Тема, її вибір. Композиція промови. Елокуція та орнамент. Елоквенція. Стилїстика. Стилї усної та писемної форм мови. Акція як складник риторики. Образ

оратора. Вимоги до оратора. Зв'язки оратора з аудиторією (звуковий, візуальний та ін.).

Логос як категорія класичної риторики. Логічність як основна ознака промови та тексту. Етос як моральний принцип. Риторика як моральність оратора. Риторика та демагогія, порожня балаканина. Пафос – інтелектуальна, вольова, емоційна переконаність промовця. Три категорії риторики як три наукові критерії, фільтри для промов: істинності (логос), щирості (етос), відповідності мовної поведінки (пафос). Топос як опорна точка певної теми.

Тема 3. Взаємодія оратора й аудиторії

Функції оратора. Вимоги до оратора. Індивідуально-психологічні якості та мовні типи оратора. Етапи діяльності оратора.

Поняття "аудиторія" та її ознаки. Характеристика мотивів діяльності аудиторії: матеріальних, духовних (інтелектуальних, естетичних, моральних). Увага як складник психологічної характеристики аудиторії, її види та властивості. Типи аудиторії за ставленням до оратора або промови.

Тема 4. Стратегія і тактика оратора

Стратегія оратора, її місце та значення в діяльності оратора. Структура й етапи побудови стратегії. Побудова тези виступу. Тактичні помилки, шляхи їхнього усунення.

Тактика оратора. Головні елементи тактики. Визначення принципів, способів, прийомів тактики.

Тема 5. Аргументація в публічному виступі

Формально-логічні закони мислення. Доказ як форма мислення. Сутність і структура логіко-мовленнєвого доказу.

Правила та помилки висунення тези. Теза. Аргументація. Демонстрація. Правила доказу. Правила щодо тези, аргументів, демонстрації. Помилки висунення тези, аргументації та демонстрації. Методи доведення.

Правила добору аргументів. Правила та помилки демонстрації. Теза й аргумент як основні категорії диспозиції. Демонстрація. Види та засоби аргументації. Логічна аргументація: закони тотожності, суперечності, виключення третього, достатньої підстави. Логічні помилки.

Спростування. Способи спростування. План промови, види планів. Композиція промови. Основні частини промови (вступ, виклад, висновки), їхня характеристика. Типи висновків, доцільність їхнього застосування.

Тема 6. Культура та стиль мови

Загальні ознаки мовної культури оратора. Поняття "культура мови". Характеристика мовленнєвого закону. Загальні ознаки мовної культури оратора. Образність мови: засоби її створення. Стилїстичні фігури. Види тропів і фігур. Фігури слова та фігури мовлення. Риторичний аналіз промови. Самоаналіз (синтетичне й аналітичне оцінювання).

Поняття "стиль публічного виступу". Види стилів. Умови вибору стилю промови. Індивідуальний стиль оратора, проблеми його створення та шляхи оволодіння ним.

Тема 7. Техніка мовлення

Поняття та категорії техніки мовлення. Характеристика голосу як інструменту оратора. Інтонаційно-виразні прийоми, їхнє місце та специфіка в переконанні аудиторії.

Логіко-інтонаційні принципи промови. Міміка та жести. Мовні ноти: призначення, зміст. Правила роботи з мовними нотами.

Змістовий модуль 2 Практична риторика

Тема 8. Полемічна майстерність

Полеміка як форма ораторського мистецтва: сутність, принципи, прийоми. Культура полеміки. Спор. Форма проведення спору. Усні та письмові спори.

Види "хитрощів" у полеміці. Дозволені та недозволені хитрощі в дискусії. Характеристика запитань і відповідей у полеміці.

Тема 9. Промова

Мета публічного виступу. Подія та повідомлення. Промова. Типологія красномовства. Еристика (дебати, полеміка, диспут). Неформальна промова. Самопрезентація як жанр.

Види публічних виступів за умовами виголошення, за змістом і психологічними мотивами. Поняття про дебати, дискусію, полеміку, мітингову та суспільно-політичну промову тощо.

Тема 10. Написання публічної промови

Вступ як засіб встановлення контакту з аудиторією. Основна частина як уособлення сутності промови. Підсумок промови.

Моделі основної частини: демонстративна, інформаційна, урочиста, переконлива. Особливості синтаксису промови.

Умови ефективності ілюстративних матеріалів. Правила здійснення коментарів до візуальних матеріалів.

Тема 11. Специфічні риси політичного спічрайтингу

Лексика публічної промови. Політичні метафори як основа політичної риторики. Основні стратегії й тактики політичного дискурсу.

Психологічні засади спічрайтингу. Соціологічні засади спічрайтингу. Етика публічного виступу.

Тема 12. Дипломатичне красномовство

Феномен дипломатичної комунікації. Специфіка дипломатичної мови. Дипломатичні поняття та категорії. Дипломатична промова.

Мова дипломатичних документів: стандарти та традиції. Різновиди дипломатичних документів. Дипломатичне листування та дипломатичні угоди. Дипломатичний спічрайтинг.

Тема 13. Пресконференція як різновид спічрайтерської діяльності

Поняття пресконференції. Етапи організації. Розроблення програми пресконференції. Визначення кола запрошених. Підготовка опорних матеріалів до пресконференції. Зручність наочного матеріалу. Структура брошури.

Місце оратора на пресконференції. Активний характер успішного діалогу. Інтерпретація зауважень опонента. Використання опорних фраз.

3. Плани семінарських занять

Змістовий модуль 1 Теоретична риторика

Тема 1. Ораторська майстерність і спічрайтинг як навчальна дисципліна

1. Предмет і функції ораторського мистецтва.
2. Роди та види красномовства.
3. Класична риторика та неориторика.
4. Сучасна риторика та поняття про комунікацію. Лінгвістична прагматика: дискурсивні практики.
5. Спічрайтинг як гілка класичної риторики та різновид PR-технологій.
6. Закони докомунікативної, комунікативної та посткомунікативної фази діяльності оратора.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. У чому полягає різниця між поняттями "риторика" й "ораторське мистецтво"?
2. Які роди та види ораторської майстерності вам відомі?
3. Визначте риторичну науку, поясніть її взаємозв'язок з іншими науками.
4. Укажіть закони ораторського мистецтва та поясніть їхній зміст.
5. Яку роль відіграє красномовство у житті суспільства?
6. Перелічіть загальні види красномовства.
7. Розкрийте зміст і специфіку ділової риторики.
8. Охарактеризуйте академічне красномовство, його основні форми.
9. Виділіть спільне та відмінне в дипломатичній і судовій риторичній.
10. Розкрийте роль політичного красномовства в житті суспільства.

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Риторика як чинник соціальної стратифікації".

Що таке "соціальна стратифікація" та чи можна вважати володіння навичками красномовства однією зі стратегій "соціального ліфту"?

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [13; 15 – 18; 24; 30; 32].

Тема 2. Класичний риторичний канон і його основні етапи

1. Роди та види ораторського мистецтва, їхня загальна характеристика.
2. Інвенція, диспозиція, елокуція, акція як складники риторичного канону.
3. Пафос, етос і логос як фундаментальні категорії риторики.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Поясніть причини виникнення риторики у Давній Греції.
2. Розкрийте роль Сократа, Платона та Аристотеля в усвідомленні природи риторики.
3. Чому Демосфен вважався найвидатнішим оратором античної Греції?
4. Охарактеризуйте М. Т. Цицерона як видатного римського оратора.
5. Що таке "казуїстика" у найдавнішому значенні? Яку роль у розвитку риторики вона відіграла?
6. Зробіть аналіз занепаду та відродження українського риторичного слова у ХХ ст.
7. Що таке "неориторика"? Хто є її фундатором?
8. Чому сучасне суспільство характеризують як суспільство дискурсів?

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Пафос як сутність політичного красномовства".

Проаналізуйте актуальну промову сучасного українського політика, використовуючи категорії риторики (пафос, етос, логос). Якщо у вас бракує часу на пошук, зосередьтесь на частині промови п'ятого Президента України П. О. Порошенка з нагоди 27-ї річниці проголошення незалежності країни (24.08.2018 р.).

"... Воістину "великою годиною" для нас, українців, стали останні чотири з половиною роки. Ми пережили неймовірні випробування війною та економічною кризою, що її спричинила російська агресія. Від рук ворога полягли тисячі й тисячі українців – військових та цивільних; чоловіків, жінок, дітей. Нас тестували і на міцність, і на розрив. Намагалися розділити народ і розчленувати країну. Пробували заблокувати наш рух до Європи. Хотіли загнати волелюбний народ назад в осоружне імперське стійло.

Слава Богові і подяка кожному українцю за те, що ми з вами вистояли. І не просто вижили у лихолітті, а й наростили міцні м'язи. Стали сильнішими і впевненішими в собі і власних можливостях. На майбутні

роки й десятиліття заклали основу для руху вперед – з чіткими стратегічними орієнтирами на Європейський Союз та НАТО.

Цей рік особливий тим, що відзначаємо століття незалежності УНР, проголошеної Четвертим універсалом Центральної Ради. Наближається і сто років Акту злуки, коли УНР та ЗУНР об'єдналися в єдину соборну українську державу. Українська національна революція, визвольні змагання початку минулого століття тривали приблизно чотири роки, але державу тоді втратили. Наші предки не встояли у тій війні з Росією. Так само, як свого часу не встояли наші гетьмани Іван Виговський та Іван Мазепа. Причини були різні, але результат один і той же: довгі роки трагічної залежності від імперії з репресіями, голодоморами. Зі спробами знищити українську мову і розчинити український народ на неозорих просторах Євразії.

Перед нашим поколінням постало завдання розірвати фатальне історичне коло. Зробити так, щоб українську незалежність, як раніше, не вимірювали місяцями чи декількома роками. І потім довгими десятиліттями бездержавності не оплакували її втрату. Не аналізували причин чергової поразки. А щоби пишалися перемогами і гордилися успіхами.

За чотири роки війни, яку Росія розв'язала проти України, ми з вами зберегли державу і зміцнили її. Нація консолідувалася на засадах захисту країни і патріотизму. Ми з вами створили сильну армію. І кропіткою роботою наших дипломатів забезпечили міжнародну політико-дипломатичну підтримку незалежності України.

І, головне, ми твердо обрали власний шлях розвитку. І не маємо права з нього зійти на угоду зовнішнім ворогами та їх агентам усередині країни.

Перше. Ми розриваємо всі пута, які пов'язують нас з Російською імперією та Радянським Союзом. Зробити незалежність незворотною, Україну – великою та сильною, без жодної перспективи повернення в зону російського впливу – це головне завдання нашого покоління. Це – завдання суспільства і обраної ним влади.

Друге. Ми, українці, йдемо своїм шляхом і розуміємо, що насамперед маємо спиратися на власні сили. Використовувати багатства країни в інтересах народу і наступних поколінь.

Третє. Конкретними кроками зміцнити незалежність. Вже понад рік діє безвізовий режим для поїздок українців до Євросоюзу. Ми невідворотно стаємо частиною європейського простору. Це зміцнює нашу політичну незалежність.

Набула чинності Угода про асоціацію та зону вільної торгівлі з Європейським Союзом. І як результат і наслідок частка експорту до ЄС становить тепер майже 43 % проти 32 % ще чотири чи п'ять років тому. Чітка європейська стратегія дала нам можливість компенсувати величезні втрати, яких ми зазнали внаслідок політично вмотивованого закриття Росією і свого ринку, і транзиту для третіх країн для українських товарів. Вона, Росія, більше не зможе нас шантажувати, тому що ми посилили нашу економічну незалежність.

Із осені шістнадцятого року – вчора була вже тисяча днів, – як ми не купуємо газу в Росії. Український "Нафтогаз" блискуче обіграв Газпром у Стокгольмському арбітражі, принісши до державної кишені 4,6 млрд доларів. Так здобуваємо нашу енергетичну незалежність.

Четверте, на чому хотів би окремо наголосити. Не може бути вільним тіло, коли душа – в полоні. Нехай сьогодні нас почують у Константинополі, в Москві та Ватикані. Ми маємо твердий намір розрубати останній вузол, яким імперія відчайдушно намагається нас прив'язати до себе. Ми сповнені рішучості покласти край протиприродному та неканонічному перебуванню вагомої частини нашої православної спільноти у залежності від російської церкви. Церкви, яка освячує гібридну війну Путіна проти України, яка день і ніч молиться за російську владу і за військо – теж російське.

Хрещення прийшло до нас від Константинопольської Церкви-Матері. І саме з Києва розійшлося широкими просторами Східної Європи. Українське християнство має понад тисячолітню історію, власну богословську, літургійну і церковну традицію. Зараз, коли ми відновили і захистили державну незалежність України із столицею в Києві, немає жодних причин для того, щоб серед інших помісних Православних Церков не було рівної їм Помісної Православної Церкви України.

Питання Томосу про автокефалію для Православної Церкви України виходить далеко за межі релігійного. Воно з того ж ряду, що зміцнення армії; що захист мови; що боротьба за членство в Євросоюзі та НАТО. Це – ще один стратегічний орієнтир на нашому історичному шляху. Це – вагома складова нашої незалежності.

Інтеграція до європейського та євроатлантичного простору – надійний спосіб забезпечити безпеку, розвиток України та гідні умови життя для людей. Така інтеграція – стовідсоткова гарантія нашої незалежності. Але хочу окремо наголосити – і ми потрібні Європі, бо без нас Євросоюз не стане завершеним і довершеним проектом. Адже цивілізаційна межа сучасної Європи проходить уздовж північно-східного кордону України.

На континенті всі, хто не засліплений російськими грошима, розуміють, що без незалежної європейської України миру і безпеки в Європі було би менше. Точно менше, а не більше. Без відновлення територіальної цілісності, суверенітету нашої держави всі кордони в Центральній та Східній Європі будуть непевні.

Війна Росії проти України – це частина плану Кремля розвалити Європейський Союз і НАТО. Наші воїни на сході стоять на захисті безпеки і добробуту не лише України, але всієї Європи. Отож, до Євросоюзу і до НАТО ми прямуємо не з порожніми руками. У нас сьогодні – ви будете мати можливість це побачити і переконуєтесь вже чотири роки – одна з найкращих армій континенту. Вона істотно посилить східний фланг НАТО. А навзаєм – ми розраховуємо на гарантії колективної безпеки, які надає Альянс ...".

Як ви оцінюєте роботу спічрайтера? Які сенси транслює промова? Що таке "елокуція" та чи правда, що саме вона відповідає за принади промови? Які засоби художнього посилення промови було використано її автором(ами)?

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [13; 15 – 18; 24; 30; 32].

Тема 3. Взаємодія оратора та аудиторії

1. Оратор як організатор і керівник процесом мислиннево-мовленневої діяльності аудиторії. Вимоги до оратора.

2. Характеристика ознак аудиторії: соціальних, психологічних, індивідуально-особистісних, формально-ситуативних.

3. Психологічні проблеми контакту оратора й аудиторії, шляхи їхнього вирішення.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Як відбувається вибір теми? Які існують мотиви та критерії вибору теми?

2. Коли можливе виникнення феномену імпровізації?

3. Поясніть вибір і зміст тактичних прийомів та засобів для реалізації промови.

4. Які індивідуально-психологічні якості та мовленнєві типи оратора вам відомі?

5. Назвіть фази та етапи діяльності оратора.

6. Дайте визначення поняття "аудиторія", назвіть її головні характеристики.

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Чи справді не буває промови без її контексту, тобто звернення до конкретної аудиторії?"

Спробуйте змоделювати публічну промову (наприклад, агітаційно-передвиборчу), пам'ятаючи про соціально-демографічні, етнокультурні, стратифікаційні тощо характеристики аудиторії.

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [13; 15 – 18; 24; 30; 32].

Тема 4. Стратегія і тактика оратора

1. Зміст і структура стратегії.

2. Тактика оратора: поняття і структура. Характеристика принципів тактики.

3. Тактичні помилки, шляхи їхнього усунення.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Розкрийте послідовність роботи над текстом.

2. Укажіть основні види плану. Поясніть значення плану під час підготовки промови.

3. Перелічіть і охарактеризуйте види та закони аргументації.

4. Поясніть роль доказу під час виголошення промови та розкрийте його структуру.

5. Як ви розумієте проблему "Я і моя аудиторія"?

6. Які вимоги висуваються до оратора?

7. Охарактеризуйте різні психологічні типи ораторів.

8. Як розташування мовця та слухачів впливає на сприйняття промови?

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Політична промова як бій".

"Тридцять шість стратегем" – це давньокитайський військовий трактат. У більш широкому сенсі, зібрання неявних стратегічних прийомів

і система непрямих тактичних ходів, які використовуються для досягнення прихованої мети, отримання переваги та перехоплення ініціативи.

Стратагема (грец. – "військова хитрість") – це певний алгоритм поведінки, прорахована послідовність дій, спрямованих на досягнення прихованої мети або вирішення будь-якого завдання з обов'язковим урахуванням психології об'єкта, його положення, диспозиції та інших особливостей ситуації.

Трактат – це список із 36 ідіом і коротких пояснень до них. Коментар до стратагем складений на прикладах із китайської Книги змін і філософії легістів.

Ознайомтеся зі змістом двох запропонованих далі стратагем. Спробуйте (використовуючи їхній зміст, образи, сенси, алгоритми дії) змодельювати власну ситуативну політичну промову (агітаційну, мітингову, передвиборчу тощо).

1 (5). *Грабувати під час пожежі* (якщо ворог зазнав великих втрат, скористайся нагодою – отримай користь для себе).

Завдання: отримай користь із важкого становища або труднощів об'єкта (супротивника), скористайся його слабким або незручним станом.

Застосування: швидко та рішуче втрутитися в ситуацію і здійснити власні очікування. Іноді бажано мати привід або альтернативне пояснення власних дій, бо поведінка "стерв'ятника" загрожує серйозними наслідками у разі невірних розрахунків або невірного оцінювання стану об'єкта. За невдачі великим є ризик громадського осуду і остракізму. Китайська приказка: "У разі успіху – цар, у разі невдачі – розбійник".

2 (36). *Втеча – найкраща стратагема* (зберігати свої сили, уникаючи відкритого протистояння).

Деталізація: якщо стає очевидно, що обраний курс веде до поразки, слід відступити та перегрупуватися. Коли програєш, залишається тільки три варіанти вибору: здатися, домогтися компромісу або втекти. Перше – це повна поразка, друге – поразка наполовину, і тільки втеча поразкою не є. До тих пір, поки ти не розбитий, у тебе ще залишається шанс.

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [13; 15 – 18; 21; 24; 30].

Тема 5. Аргументація в публічному виступі

1. Логічні закони в промові оратора.
2. Поняття та структура доведення.
3. Аргументи як логічна основа доведення.
4. Спростування та способи його реалізації.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Чому закони логіки є основою ораторської діяльності?
2. Хто є автором законів формальної логіки? Як формулюється закон достатньої підстави?
3. Охарактеризуйте основні прийоми логічного переконання.
4. Що таке "індукція" та "дедукція" як засоби аргументації?
5. Яке значення має доказ і якою є його структура?
6. Назвіть види доказів.
7. У чому полягає сутність спростування?
8. Дайте визначення тези та наведіть правила її висування.

Тематизація дискусій та/або дебатів: Ubi bene, ibi Patria

Сценарій. Пропонуються дебати щодо тези відомого афоризму *Ubi bene, ibi Patria* ("Де добре – там і Вітчизна"). Студентська група поділяється на 4 підгрупи, у кожній з яких є власне завдання:

- *апологети тези.* Захищають, доводять право тези на існування. Наводять аргументи на її підтримку. Відштовхуються від ідеї прав людини та номіналістичної (суб'єктивістської) парадигми. Використовують історичні, філософські, культурологічні, моральні тощо експлікації на її користь;
- *антагоністи тези.* Спростовують тезу, наводячи аргументи проти неї. Моралізують на тему метафізики Вітчизни. Прихильники "домінування" цілого над частиною;
- *експертне коло.* Оцінюють міць аргументів, логічні та дискурсивні принади супротивників;
- *громадськість (загал).* Оцінюють емоційну, образну привабливість апологетів і ворогів тези. Виражають думки / погляди "пересічного" обивателя.

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [7 – 8; 13; 15 – 18; 21; 24; 30; 32].

Тема 6. Культура та стиль мови

1. Поняття "культура мови". Характеристика мовленнєвого закону.
2. Образність мови: засоби її створення. Види тропів: метафора, літота, метонімія тощо.
3. Фігури мови.
4. Поняття "стиль публічного виступу". Види стилів.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Чим відрізняються типи та жанри текстів?
2. Охарактеризуйте різні види стилів.
3. За яких умов можливий успішний вибір слів?
4. Які риторичні фігури використовуються для прикрашення промови?
5. Укажіть загальні ознаки та різновиди тропів.
6. Охарактеризуйте та наведіть приклади таких засобів виразності мови як анаграма, стилізація, афоризм.
7. Визначте загальні ознаки мовної культури оратора.
8. Спростуйте або доведіть твердження, що метонімія – це переважний засіб політичного цькування.

Тематизація дискусій та/або дебатів: Pecunia non olet.

Сценарій. Пропонуються дебати щодо тези відомого афоризму *Pecunia non olet* ("Гроші не пахнуть"). Студентська група поділяється на 4 підгрупи, у кожної з яких є власне завдання:

- *апологети тези.* Захищають, доводять право тези на існування. Наводять аргументи на її підтримку. Відштовхуються від ідеї прав людини, номіналістичної (суб'єктивістської) парадигми, прагнення щастя будь-якою ціною. Використовують історичні, філософські, культурологічні, моральні тощо експлікації на її користь;

- *антагоністи тези.* Спростовують тезу, наводячи аргументи проти неї. Моралізують на тему метафізики щастя. Прихильники "легального добробуту";

- *експертне коло.* Оцінюють міць аргументів, логічні та дискурсивні принади супротивників;

- *громадськість (загал).* Оцінюють емоційну, образну привабливість апологетів і ворогів тези. "Страждають" від аморальності та "збуджуються" моралізаторством. Виражають думку "пересічного" обивателя.

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [7 – 8; 13; 15 – 18; 21; 24; 30; 32].

Тема 7. Техніка мовлення

1. Категорії техніки мови.
2. Інтонційно-виразні засоби мови.
3. Логіко-інтонаційний аналіз тексту промови.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Визначте поняття техніки мовлення.
2. Охарактеризуйте голос за допомогою таких чинників як динаміка, діапазон, тембр, гнучкість, благозвучність.
3. Що таке "інтонація промови"?
4. Розкрийте зміст способів інтонування промови.
5. Проаналізуйте місце міміки та жестів у техніці мовлення.
6. Зробіть логіко-інтонаційний аналіз промови.
7. Які правила логічного наголосу ви знаєте?
8. Наведіть приклади голосової модуляції.

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Московська гнида як пейоратив".

Пейоратив (від лат. *peior, -us, peius* – вищий ступінь порівняння від *malus, -a, -um, male*, тобто "гірший, гірше") – слова та словосполучення, що виражають негативну оцінку чогось або когось, несхвалення, осуд, іронію чи презирство. За семантикою близькі до поняття інвективи.

Незважаючи на те, що за допомогою пейоративів виражаються негативні емоції, їх не слід плутати з лайкою, оскільки лайлива лексика та вирази, або ненормативна лексика в пейоративах, як правило, не містяться.

Завдання. Безумовно, лідер Радикальної партії Олег Ляшко – справжній феномен сучасної української риторики, фундатор нового стилю політичного дискурсу. Відсутність змісту та сутності (що, справді, є атрибутом постмодерного суспільства взагалі) сублімується у ефектну чорну риторику, у якій "скотиняка, іди на Донбас", "московська зозуля", "іди до народу, чмошник" (бійка Ляшка – Геруса у VIP-залі аеропорту Бориспіль 07.11.2019 р.: <https://www.youtube.com/watch?v=3SZNxwm-Www>) тощо продукують нові "стандарти" політичних вербальних суперечок. Передивіться ще декілька

відео з головним радикалом країни (наприклад, бійка Бойка – Ляшка на засіданні погоджувальної ради парламенту 14.11.2016 р.: <https://www.youtube.com/watch?v=xmc7LGq3Q7Y>) та проаналізуйте, які завдання виконують пейоративна лексика / маскулінна голосова модуляція / статусно-рольове інтонування промови в сучасних риторичних практиках та чи знаходять ці мовні практики відгук у "пересічного" українського виборця.

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [7 – 8; 13; 15 – 18; 21; 24; 30; 32].

Змістовий модуль 2

Практична риторика

Тема 8. Полемічна майстерність

1. Полеміка як форма ораторського мистецтва: сутність, принципи, прийоми.
2. Види полемічних "хитрощів".
3. Характеристика запитань і відповідей у полеміці.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Охарактеризуйте полеміку як форму ораторського мистецтва.
2. Перелічіть принципи та прийоми полеміки.
3. Які види полемічних "хитрощів" вам відомі?
4. Наведіть типологію питань у полеміці.
5. Які види відповідей у полеміці ви знаєте?
6. У чому полягають особливості використання форми "запитання-відповідь" у політичній практиці?
7. Охарактеризуйте особливості маніпулятивного процесу.
8. Розкрийте сутність тактики захисту від маніпуляції.

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Україно, любов моя!"

Підготуйте багатосторонню полеміку за наскрізною проблемою любові до Вітчизни.

Питання та теми полемічної баталії, дискусії:

- 1) чи залежить рівень патріотизму від соціального статусу людини;

2) чи відрізняються один від одного "західний" і "східний" образи патріотизму;

3) чи насправді громадянин має скоріше питати себе "що я зробив для держави?", аніж "що держава зробила для мене?";

4) чи справді "Україна – єдина країна"?

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [7 – 8; 12; 14 – 17; 20; 23; 32 – 33].

Тема 9. Промова

1. Основні цільові орієнтири публічних виступів.

2. Формальні та неформальні види публічного виступу.

3. Типи мовлення.

4. Специфіка дипломатичної промови.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Що таке "чинник адресата"? Як він проявляється в тексті? Які засоби залучення уваги адресата вам відомі?

2. Яке значення має офіційна або неофіційна ситуація спілкування для вибору мовних засобів?

3. Якими особливостями характеризується опосередковане спілкування порівняно з безпосереднім?

4. Як промовець може регулювати ступінь складності свого висловлювання (тексту)?

5. Які форми підготовки промови вам відомі?

6. Якою має бути композиція промови?

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Політика, любов моя!"

Уявіть собі, що ви балотуєтесь як кандидат від реальної політичної партії на місцевих або парламентських виборах. Створіть свій власний образ за допомогою інвенції, диспозиції, елокуції та акції. Підготуйте текст передвиборчої промови, відрепетируйте промову, жести, міміку. Аудиторія чекає на дійство!

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [7 – 8; 12; 15 – 18; 21; 24; 30; 32].

Тема 10. Написання публічної промови

1. Особливості структури публічної промови.
2. Основна частина промови: правила побудови.
3. Використання аудіовізуальних матеріалів.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей:

1. Розкрийте послідовність роботи над текстом.
2. Укажіть основні види плану. Поясніть значення плану під час підготовки промови.
3. Перелічіть і охарактеризуйте види та закони аргументації.
4. Поясніть роль доказу під час виголошення промови та розкрийте його структуру.
5. Що таке "омаж" у широкому соціально-політичному та культурному контексті?
6. Які концепти постмодерної філософії є трендовими у сучасних риторичних дискурсах?

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Здрастуй, симулякр!".

Підготуйтеся до дискусії, обговорення проблеми сучасної мови політики та міжнародних відносин. Що таке "мовний простір політики"? Чи правда, що мова – це форма влади? Які концепти сучасних політичних дискурсів спали вам на думку?

Здійсніть імітаційну промову за такими темами:

- права людини;
- Black Lives Matter;
- гендерна нерівність;
- останній диктатор Європи;
- суверенна демократія;
- ЛГБТ-спільнота;
- "Україна – це Європа!";
- "Україна – понад усе!";
- "Чий Крим?";
- Люблінський трикутник як геополітичний проєкт.

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [4 – 6; 9; 17 – 19; 22 – 24; 30 – 32].

Тема 11. Специфічні риси політичного спічрайтингу

1. Роль промови у досягненні політичного успіху.
2. Шляхи збільшення довіри слухачів.
3. Організаційні аспекти публічного виступу.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Назвіть основні мовленнєві стратегії в сучасних політичних текстах.
2. Якою є система аргументації в суспільно-політичній промові?
3. Назвіть риторичні стилістичні засоби.
4. Якими є вимоги до усного публічного виступу?
5. Назвіть критерії оцінки усного публічного виступу.
6. Якою є політична дискусія як вид спору?
7. У чому полягає специфіка політичних дебатів як різновиду полеміки?
8. Охарактеризуйте специфіку суспільно-політичного красномовства та перелічіть його види.
9. Розкажіть про основні особливості політичної промови.

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Політичний спічрайтинг як технологія порядку денного".

"Ідеї правлять світом" – це рефрен філософії Просвітництва. Якими мають бути проривні ідеї сучасної світової політики, аби вони змінили світ на краще. Підготуйте тези невеличкого маніфесту нової української дипломатії. Чи це явне перебільшення – очікувати від зовнішньо-політичних чинників суспільного життя покращення добробуту громадян? Як ви оцінюєте співвідношення зовнішньополітичних і внутрішньополітичних чинників державотворення?

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [4 – 6; 9; 17 – 19; 22 – 24; 30 – 32].

Тема 12. Дипломатичне красномовство

1. Феномен дипломатичного дискурсу.
2. Мова дипломатії.
3. Аргументація в дипломатичному тексті.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. У чому полягає специфіка дипломатичної комунікації?
2. Що таке "дипломатична мова"?
3. Назвіть відомі вам дипломатичні поняття та категорії. Дайте їм визначення.
4. Чи використовується (може використовуватися) сьогодні casus belli (казус беллі – привід для війни)?
5. Охарактеризуйте стандарти та традиції дипломатичних документів.
6. Що означає термін "персона нон ґрата"?
7. Яких відомих дипломатів, що блискуче володіли навичками публічної промови, ви пригадаєте?
8. Чи насправді існує дипломатичне красномовство та чи не є воно різновидом красномовства політичного?

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Дипломатична промова, що змінила світ".

Вашій увазі пропонується уривок з історичної Фултонської промови Вінстона Черчилля (1874 – 1965 рр.). Вважається, що вона відкрила "скриньку Пандори" та проголосила про початок "холодної війни". Оцініть стиль, аргументацію, стратегію та тактику промовця. Які фігури та тропи мови вам сподобались?

Фултонська промова Черчилля

м. Фултон, штат Міссурі, США,
5 березня 1946 року.

"... У своєму вступному слові пан президент висловив бажання, котре, я впевнений, співпадає з вашим, – щоби я почувався вільним чесно і відверто поділитися з вами своїми міркуваннями про стан світових справ у ці тривожні та важкі часи. Я, зрозуміло, скористаюсь цією свободою, яка надана мені, і вважаю, що маю право на це, оскільки ті особисті амбіції, котрі я міг мати у молоді роки, давно задоволені понад мої найбільші мрії. Повинен, однак, зі всією певністю підкреслити, що я не виконую жодного офіційного доручення і не маю ніякого офіційного статусу для такого роду виступу, тому говорю тільки від свого імені. В моїх словах не варто вбачати нічого, крім того, що ви почуєте.

Все це дає мені підстави, підкріплені досвідом усього мого життя, поміркувати про проблеми, які виникли перед нами сьогодні, відразу ж після нашої повної перемоги у війні, і зробити спробу переконати вас, наскільки це у моїх силах, що все, що було здобуто ціною таких жертв і страждань, не повинно бути втрачено, і в цьому я вбачаю запоруку безпеки і процвітання людства в майбутньому.

Сполучені Штати знаходяться сьогодні на вершині всесвітньої могутності, і це можна розцінювати як свого роду випробувальний момент для американської демократії, адже перевага в силі означає й неймовірну відповідальність перед майбутнім. Озираючись навкруги, ви повинні відчувати не тільки почуття виконаного обов'язку перед людством, але й занепокоєння тим, щоби ви не опустилися нижче досягнутого вами високого рівня. Перед обома нашими країнами відкриваються нові, блискучі перспективи і можливості. Відмовитись від них, проігнорувати або без користі розтратити їх означало б викликати до себе нескінченні докори наших нащадків протягом тривалого часу. Необхідно, щоби послідовність у мисленні, наполегливість у досягненні мети і велика простота рішень визначали і спрямовували політику англomовних країн у мирні роки так само, як це було під час війни. Ми повинні і, я думаю, зможемо виявитися на висоті цієї жорсткої вимоги.

... Щоби мільйони і мільйони людей, які мешкають в цих оселях, дійсно почувалися в безпеці, вони мають бути захищеними від двох жахливих мародерів – війни і тиранії.

... Приєднання до ООН Сполучених Штатів, враховуючи величезну роль вашої країни в міжнародних справах, надає цій новій організації особливого авторитету. Ми зобов'язані забезпечити успіх цієї діяльності, щоби вона була реальною, а не фіктивною, щоби ця організація являла собою силу, здатну діяти, а не просто коливати повітря, і щоби вона стала справжнім Храмом Миру, в якому колись можна буде розвісити бойові щити багатьох країн, а не перетворилася на другу вавилонську вежу або на місце для зведення рахунків. Перед тим, як ми зможемо звільнитися від необхідності національних озброєнь у цілях самозбереження, ми повинні бути впевнені, що наш храм побудований не на сипучих пісках або трясині, а на твердій скелястій основі. Кожний, хто здатний реально мислити, розуміє, що наш шлях буде важким і довгим, але якщо ми виявимо таку ж послідовність і наполегливість у наших діях, які виявляли в ході двох світових воєн – хоча, на жаль, не в роки перерви між ними, – то я не маю сумнівів у тому, що врешті-решт ми зможемо досягти нашої спільної мети.

... Тепер я хотів би перейти до другого із зазначених мною лих, які загрожують кожному дому, кожній родині, кожній людині, а саме – до тиранії. Ми не можемо заплющувати очі на той факт, що демократичні свободи, якими користуються громадяни на усіх територіях Британської імперії, не забезпечуються у багатьох інших державах, у тому числі й вельми могутніх. Життя пересічних громадян у цих державах знаходиться під жорстким контролем і постійним наглядом різного роду поліцейських режимів, які мають необмежену владу, що здійснюється або особисто диктатором або невеликою групою осіб за допомогою привілейованої партії та політичної поліції. Не наша справа – особливо сьогодні, коли труднощів у нас ще так багато – насильно втручатися у внутрішні справи країн, з якими ми не знаходимося у стані війни і які не можуть бути віднесені до переможених. Водночас ми повинні невпинно і безкомпромісно проголошувати великі принципи демократичних прав і свобод людини, котрі є спільним надбанням усіх англomовних народів і які знайшли найбільш яскраве втілення в американській Декларації незалежності, що вмістила в себе традиції таких основоположних актів, як Велика хартія вольностей, Білль про права, "Хабеас Корпус", положення про суд присяжних і, нарешті, англійське загальне право.

... Отже, я назвав дві головні небезпеки, що загрожують родинним вогнищам людей. Проте я не говорив про бідність і нестатки, які для багатьох людей є головною причиною занепокоєння та тривоги. Але якщо усунути небезпеку війни та тиранії, то, без сумніву, розвиток науки і міжнародного співробітництва у найближчі декілька років, максимум декілька десятиліть принесуть світові, який пройшов жорстоку школу війни, зростання матеріального добробуту, небаченого в історії людства.

... На картину світу, яку нещодавно озаряла перемога союзників, впала чорна тінь. Ніхто не знає, чого можна очікувати від Радянської Росії та її міжнародної комуністичної організації в найближчому майбутньому і які межі, якщо такі існують, їхніх експансіоністських спрямувань і прагнень обернути увесь світ у свою віру. Я особисто глибоко захоплююсь героїчним російським народом і з великою повагою ставлюся до мого товариша воєнного часу маршала Сталіна. В Англії – я не сумніваюсь, що і в Америці також – з глибокою симпатією і щирою прихильністю ставляться до усіх народів Росії. Незважаючи на численні розбіжності з росіянами і всякого роду проблемами, що виникають у зв'язку з цим, ми маємо намір і в подальшому зміцнювати з ними дружні відносини. Ми розуміємо, що Росії необхідно

убезпечити свої західні кордони і тим самим усунути можливість нової німецької агресії. Ми раді бачити її на законному місці серед провідних світових держав. Ми вітаємо її прапор на морях. І передусім ми раді, що зв'язки між російським народом і нашими двома братніми народами по обидві сторони Атлантики набувають більш регулярного і сталого характеру. Водночас я вважаю своїм обов'язком привернути вашу увагу до деяких фактів, які дають уявлення про нинішнє становище в Європі, викладаючи їх такими, якими вони мені видаються, проти чого, сподіваюсь, ви не заперечуватимете.

Через увесь континент від Штеттіна на Балтиці до Трієста на Адріатиці на Європу опустилася залізна завіса. По той бік завіси опинилися усі столиці древніх держав Центральної і Східної Європи – Варшава, Берлін, Прага, Відень, Будапешт, Белград, Бухарест, Софія. Усі ці відомі міста і мешканці в цих районах опинилися в межах того, що я називаю сферою радянського впливу. Вплив цей проявляється у різних формах, однак уникнути його не може ніхто. Більш того, всі вони зазнають відчутного зростаючого контролю з боку Москви. Лише Афіни, столиця стародавньої та вічно прекрасної Греції, з їх безсмертною славою мають можливість визначати своє майбутнє на вільних і рівних виборах за участю британських, американських і французьких спостерігачів. Польський уряд, який знаходиться під контролем Росії, заохочується нею до величезних і здебільшого несправедливих санкцій щодо Німеччини, що призведе до масових вигнань мільйонів німців у прикрих і небачених масштабах за межі Польщі. Комуністичні партії східноєвропейських держав, які завжди були вельми нечисленними, набули величезної ролі в житті своїх країн, що явно не пропорційно кількості членів партії, а тепер прагнуть встановити усюди тоталітарний контроль. Уряди в усіх цих країнах інакше як поліцейськими назвати не можна, й до сьогодні, за винятком Чехословаччини, у них немає справжньої демократії.

... Повоєнний світ не може стати по-справжньому безпечним без побудови нової, єдиної Європи, жодна з націй якої не повинна почуватися виштовхнутою назавжди з європейської сім'ї народів. Причиною обох світових воєн, свідками яких ми були, як і будь-яких інших воєн у минулому, були чвари між сильними корінними європейськими народами. ... Ось чому ми маємо, діючи в рамках Організації Об'єднаних Націй і відповідно з її Статутом, робити все залежне від нас заради досягнення великої мети – забезпечення міцного миру в Європі. Це, на мою думку, місія виняткової важливості.

По наш бік "залізної завіси", яка поділила Європу навпіл, теж існують причини для стурбованості. Хоча серйозному зростанню впливу італійської комуністичної партії заважає той факт, що вона змушена підтримувати зазіхання комуністично налаштованого маршала Тито на колишні італійські території в районі верхньої частини Адріатичного моря, майбутнє Італії залишається невизначеним. Щодо Франції, то я не можу уявити відродження Європи без відтворення колишнього значення цієї великої сильної країни. Все своє життя в політиці я виступав за існування сильної Франції й ніколи, навіть у найважчі часи, не втрачав віри в її майбутнє. Й сьогодні я не втрачаю цієї віри.

Однак у багатьох країнах в усьому світі далеко від кордонів Росії створені комуністичні п'яті колони, що діють у цілковитій єдності і в абсолютному підпорядкуванні директивам, які вони отримують із комуністичного центру. Комуністичні партії, або п'яті колони в усіх цих країнах становлять велику і, на жаль, зростаючу небезпеку для християнської цивілізації, й винятком є лише Британська Співдружність і Сполучені Штати, де комуністичні ідеї поки що не отримали значного поширення.

Я вважав себе зобов'язаним змалювати вам ту зловісну тінь, яка нависла над нашим світом – як на Заході, так і на Сході. Під час укладання Версальського договору я займав високу посаду міністра і був близьким другом пана Ллойд Джорджа, який очолював делегацію Великобританії у Версалі. Хоча я і не погоджувався багато з чим із того, що там відбувалося, в цілому Версальська зустріч справила на мене незабутнє враження. Нинішня ситуація вселяє в мене значно менше оптимізму, ніж тодішня. Ті дні були часом великих очікувань і безмежної впевненості у тому, що воєн більше не буде і що Ліга Націй зможе виріши будь-які міжнародні проблеми. Сьогодні я не маю таких надій і не відчуваю абсолютної впевненості у безхмарному майбутньому нашого змученого світу.

Водночас я жону від себе думку, що нова війна неминуча, тим більш у недалекому майбутньому. І саме тому, що я впевнений, що наші долі все ще у наших руках і ми в змозі врятувати майбутнє. Саме тому я вважаю своїм обов'язком висловитися з цього питання, скориставшись наданою мені чудовою нагодою. Я не вірю, що Радянський Союз хоче нової війни.

... Ми повинні не допустити повторення катастрофи і домогтися цього маємо сьогодні, в 1946 році, можливо тільки шляхом налагодження нормальних відносин і цілковитого взаєморозуміння з Росією під егідою Організації Об'єднаних Націй. Підтримка таких відносин протягом багатьох

і багатьох мирних років має забезпечуватися не тільки авторитетом ООН, але й усією могутністю США, Великобританії та інших англomовних країн і їхніх союзників. Така у загальних рисах суть моїх пропозицій, які я дозволив собі висловити моїй шановній аудиторії у своєму сьогоднішньому виступі, котрий я назвав "Мускули миру".

... Якщо ми будемо твердо дотримуватися принципів, передбачених Статутом Організації Об'єднаних Націй, і йти вперед зі спокійною і тверезою впевненістю у своїй силі, проте не домагаючись при цьому чужих територій чи багатств і не прагнучи встановити тотальний контроль над думками наших громадян; якщо моральні та матеріальні сили британців і їхня відданість високим ідеалам будуть об'єднані з вашими у братньому союзі наших країн і народів, то перед нами відкриється широка дорога в майбутнє – і не тільки перед нами, але й перед усім людством, і не тільки протягом життя одного покоління, але й на багато століть уперед" [10, с. 5–20].

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [4 – 6; 9; 17 – 19; 22 – 24; 30 – 32].

Тема 13. Пресконференція як різновид спічрайтерської діяльності

1. Пресконференція як подія.
2. Правила поведінки на пресконференції.
3. Правила ведення дискусії.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей

1. Охарактеризуйте діалог і його різновиди: спір, дискусію, полеміку, бесіду, нараду.
2. У чому полягає специфіка політичної дискусії як спору?
3. Які головні принципи, технології організації та проведення пресконференцій вам відомі?
4. Проаналізуйте політичні дебати як різновид полеміки.
5. Чи є правила поведінки на пресконференції? Назвіть їх.
6. Якими є правила ведення дискусії?

Рекомендована література: основна [1 – 3]; додаткова [18; 23 – 24]

4. Самостійна робота студентів

Робочою програмою навчальної дисципліни "Ораторська майстерність та спічрайтинг" передбачені такі форми самостійної роботи студентів: есе (творче завдання); підготовка аналітичних доповідей; опанування навичок полеміки (дебатів) і ведення дискусії; письмові контрольні роботи. Вичерпний перелік тем аналітичних доповідей, дебатів і дискусій міститься у планах семінарських занять (*"питання до обговорення та теми аналітичних доповідей"*).

Тож зупинимось більш детально на вимогах до есе та тематиці контрольних робіт.

Есе́, есе́й (фр. *essai* – спроба, начерк) – це невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне та визначальне трактування теми; це жанр, який лежить на перетині художньої та публіцистичної (часом науково-популяризаторської) творчості. Хоча художні тексти в стилі есе відомі з часів античності, появу цього жанру пов'язують з ім'ям Мішеля Монтеня, який з 1572 року й до кінця життя працював над своїм найбільшим літературним твором, що мав назву *Essais* ("Проби").

Визначальними рисами есе, як правило, є незначний обсяг, конкретна тема; підкреслено вільне, суб'єктивне тлумачення теми; вільна композиція; парадоксальна манера мислення. Переважно есе виражає нове, суб'єктивне слово про щось.

Стиль есе відрізняється образністю, афористичністю, використанням свіжих метафор, нових поетичних образів, свідомою настановою на розмовну інтонацію та лексику. Він здавна формувався у творах, у яких на перший план виступає особистість автора. Пограничними жанрами для есе є поезія в прозі та науковий нарис або філософський трактат.

Будь-яка наукова або аналітична проблема є питання або ряд питань, на які ми не знаємо відповіді, але хочемо їх отримати. Науковий пошук та аналіз є шляхом до потрібного нам знання, тобто до відповіді. Результатом аналітичної роботи є текст, що містить висновок дослідника та проблеми й аргументи, які його обґрунтовують. Якщо реферат – це, за своєю суттю, чужий текст, лише оброблений (переказаний) студентом, то есе є текстом авторським, тобто самостійно складеним. Есе є результатом самостійного аналізу проблеми, що задана темою есе. Інакше кажучи, тема есе

є запитанням, на яке студент у своєму власному тексті має дати аргументовану відповідь.

Основні вимоги до тексту есе

Вимога перша і головна. Оскільки автором тексту есе є студент, то чужі тексти можуть використовуватися тільки у вигляді цитат, а правила цитування мають строго дотримуватися. Цитати повинні мати підрядкові примітки, що містять посилання на джерело, і виділятися лапками. Якщо переказується великий фрагмент чужого тексту своїми словами, то необхідно назвати автора та дати посилання. Просто вказувати використані джерела у списку літератури недостатньо. Якщо студент ніяк не окреслив фрагмент чужого тексту, який вставив у своє есе, тобто не вказав на авторство іншої людини, це означає, що він видає чужий текст за свій власний. Це називається плагіатом і є неприпустимим. Будь-який плагіат буде означати зниження оцінки аж до 1 бала.

Вимога друга. Обсяг цитат, що використано в тексті, включно з переказом, не має перевищувати 25 % загального обсягу есе. Перевищення цієї цифри є зловживання цитуванням і також слугує підставою для зниження оцінки.

Вимога третя. Ясність. Той, хто читає роботу студента має розуміти, що він мав на увазі. Студенти мають утримуватися від використання термінів, значення яких вони не знають. Будь-який термін, що використовується у тексті, студенти мають вміти пояснити.

Вимога четверта. Послідовність. Текст не має містити логічно несумісних тверджень.

Вимога п'ята. Чіткість внутрішньої структури. Текст повинен мати чітку внутрішню організацію, тобто не бути потоком свідомості. Принаймні, потрібно виділити три частини:

1) вступ, у якому автор в одному-двох реченнях викладає сутність своїх тверджень, тобто стисло відповідає на питання теми або висловлює власну гіпотезу;

2) розгорнута аргументація, за допомогою якої він підкріплює висловлену тезу/гіпотезу;

3) висновок, у якому він ще раз повторює свої здобутки, вказуючи на їхній зв'язок з аргументами, що надано.

Обов'язковою частиною есе є список використаної літератури, залучення якої потрібно та всіляко вітається.

Під час написання есе студенти повинні мислити самостійно, мати свій погляд і вміти аргументовано захищати його.

Технічні вимоги

Обсяг есе – від 2 до 5 (не більш ніж) сторінок машинописного тексту (12 кегль, інтервал – 1,3). За перевищення обсягу оцінка знижується.

Зверніть увагу на дотримання вимог бібліографічного опису джерел.

Зразок оформлення

*Есе з дисципліни "Ораторська майстерність та спічрайтинг"
на тему "Метафора Європи регіонів"*

виконав студент 1-го курсу
магістратури спеціальності 291
Орест Шевченко

Галантний давньогрецький міф про Європу та її викрадення може і сьогодні бути фоном для різнобарвних – як культурно-антропологічних, ментально-історичних, так і політико-філософських наративів, оповідань про долю Європейського Союзу.

Історично Європа сприймається як велика спільнота, в якій співіснують різноманітні політичні інтереси, прагнення і очікування. Втім, від початку середньовіччя і до нашого часу були зроблені численні спроби надати цій невизначеній сукупності властивостей політичній одиниці. Можна згадати про універсалістські амбіції Карла Великого, про гегемоністські задуми Фрідріха Барбаросси, Карла V, про великий проєкт Генріха IV, в рамках якого глава французького уряду Сюллі передбачив появу великої християнської ради, що представляє європейські держави за принципом рівності. Французький абат Сен-П'єр у 1712 році мріяв про європейську конфедерацію, Сен-Сімон теоретизував щодо можливого створення наднаціонального демократичного уряду з метою збереження миру. Трансцендентальний прихильник лібералізму Іммануїл Кант став попередником Вудро Вільсона – засновника Ліги Націй. Несамовитий Наполеон був нащадком Карла Великого і водночас передвісником де Голля, бо виключив з європейського проєкту Англію. Пан'європейські концепції та ідеї в процесі політичного розвитку Європи вступали в протиріччя з особливостями політичних інститутів, що відбивали думку народів, націй, держав-націй, національних держав, які не визнавали над собою і крім себе ніякої додаткової легітимної влади. Навіть Віденський конгрес 1815 року, який запропонував першу форму інституційної співпраці між європейськими державами і породив сучасну ідею системи міжнародних відносин, виявився консервативним інструментом відновлення статус-кво, чим скористалися на той час великі держави для управління європейським концертом [1, с. 56–57].

Використана література

1. Геффернен, Майкл. Значення Європи. Географія та геополітика / Майкл Геффернен ; пер. з англ. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 464 с.

Орієнтовні теми есе

1. Per aspera ad astra ("Скрізь тернії – до зірок").
2. Non olet pecunia ("Гроші не пахнуть").
3. Ubi bene, ibi Patria ("Де добре – там і Вітчизна").
4. Qui non laborat, non manducet ("Хто не працює – той не їсть").
5. Panem et circenses! ("Хліба і видовищ!").
6. Політика як солідарність.
7. Політика як спектакль.
8. Політика як дискурс.
9. Політика як класова боротьба.
10. Соборність як політичний міф.
11. Велич соборної України як технологія емоцій.
12. Кордон як геополітична доля.
13. Кордон як метафора.
14. Мова як форма влади.
15. Свобода як міф.
16. Україно, любов моя.
17. Вітчизна як симулякр.
18. Метонімія як мовний засіб.
19. Справедливість як міф.
20. "Хіба ревуть воли як ясла повні".
21. "Боритесь – поборете!".
22. Гендер як доля.
23. Хто такі неофашисти і чи є вони в Україні?
24. Хто такі "антиглобалісти" і чи є вони в Україні?
25. Гроші як сакральний символ політики.
26. Політика як солідарність.
27. Скромна чарівність буржуазії.
28. Політика як шоу Савіка Шустера.
29. У кого "болить Україна"?
30. Багатство як чеснота.
31. Бідність як порок.

32. Соборність як політичний міф.
33. Велич соборної України.
34. Симулякр національної злагоди та його політична значущість.
35. Рівність як міф.
36. Рівність як трансценденція демократії.
37. Соціальна стратифікація як початок політики.
38. Лібералізм як скука.
39. Телурократія як геополітична метафора.
40. Таласократія як геополітична метафора.
41. Чи все на краще у цьому найкращому із світів? (омаж В. Ляйбницю)
42. Концепт політичної коректності.
43. Україна як політичний проєкт.
44. Концепт "руського міра" як геополітична стратегія.
45. "Мордор" як політична метонімія.
46. Метафора "Москва – третій Рим" та її геополітична інтерпретація.
47. Метафора "Київ – другий Єрусалим" та її геополітична інтерпретація.
48. Метафора "зіткнення цивілізацій" у сучасній світовій політиці.
49. Habitus як політична доля.
50. Сіонізм як ідеологія.
51. Антисемітизм і сучасна політика.
52. Метафори лібералізму.
53. Метафори консерватизму.
54. Принади та вади тоталітаризму.
55. Нескромна чарівність фашизму.
56. Метафори фашизму.
57. Хто є суб'єктом політики?
58. Лібідо як початок політики.
59. Інтерпретація концепта "символічного насильства" П. Бурд'є.
60. Ідеологія як філософська вульгаризація.

Питання для самоконтролю

1. Предмет і функції ораторського мистецтва.
2. Роди та види ораторського мистецтва: загальна характеристика.
3. Види соціально-політичного красномовства, їхня характеристика.
4. Види академічного красномовства, їхня характеристика.
5. Види ділового красномовства, їхня характеристика.

6. Види соціально-побутового красномовства, їхня характеристика.
7. Закони ораторського мистецтва: загальна характеристика.
8. Концептуальний закон ораторського мистецтва.
9. Характеристика закону аудиторії.
10. Стратегічний закон ораторського мистецтва.
11. Тактичний закон ораторського мистецтва.
12. Мовний закон ораторського мистецтва.
13. Закон ефективної комунікації ораторського мистецтва.
14. Системно-аналітичний закон ораторського мистецтва.
15. Історія виникнення ораторського мистецтва у Стародавній Греції.
16. Історія розвитку ораторського мистецтва у Стародавньому Римі.
17. Розвиток ораторського мистецтва у Середньовіччі та добу Відродження.
18. Розвиток ораторського мистецтва у Новий час.
19. Сучасний стан розвитку риторики.
20. Історія розвитку ораторського мистецтва в Україні.
21. Вимоги до оратора.
22. Функції оратора як організатора та керівника процесом мисленнево-мовленнєвої діяльності аудиторії.
23. Індивідуально-психологічні якості та мовленнєві типи оратора.
24. Фази та етапи діяльності оратора.
25. Поняття "аудиторія", її головні характеристики.
26. Соціальна характеристика аудиторії.
27. Індивідуально-особистісна характеристика аудиторії.
28. Психологічна характеристика аудиторії.
29. Формально-ситуативна характеристика аудиторії.
30. Увага як складник психологічної характеристики аудиторії, її види та властивості.
31. Суб'єктивні та об'єктивні перешкоди контакту оратора й аудиторії та способи їхнього подолання.
32. Психологічні перешкоди контакту оратора й аудиторії, шляхи їхнього подолання.
33. Типи аудиторії за ставленням до оратора або промови.
34. Поняття стратегії оратора, структурні елементи стратегії оратора.
35. Етапи побудови стратегії оратора.
36. Поняття тактики оратора.
37. Прийоми викладення інформації в промові оратора.

38. Засоби активізації слухачів як прояв тактики оратора.
39. Тактичні помилки, шляхи їхнього усунення.
40. Закони логіки як основа ораторської діяльності.
41. Основні прийоми логічного переконання.
42. Індукція та дедукція, висновок за аналогією.
43. Доказ і його структура. Види доказів.
44. Сутність спростування та його зв'язок з доказом.
45. Теза: поняття та правила висування.
46. Аргумент: поняття та вимоги.
47. Аргументація як структурний елемент доказу.
48. Використання логічних законів у мовленнєвій практиці юристів.
49. Хитрощі логічної аргументації.
50. Логічна культура мислення.
51. Поняття культури мови.
52. Загальні ознаки мовної культури оратора.
53. Характеристика мовленнєвого закону.
54. Засоби створення образності мови.
55. Види тропів.
56. Види фігур.
57. Стиль мови: поняття та види.
58. Поняття техніки мовлення.
59. Характеристика голосу: динаміка, діапазон, тембр, гнучкість, благозвучність.
60. Поняття інтонації промови.
61. Зміст способів інтонування промови.
62. Місце міміки та жестів у техніці мовлення, їхні можливості у підвищенні експресії мови.
63. Логіко-інтонаційний аналіз промови.
64. Правила логічного наголосу.
65. Полеміка як форма ораторського мистецтва.
66. Принципи та прийоми полеміки.
67. Види полемічних "хитрощів".
68. Типологія запитань у полеміці.
69. Види відповідей в полеміці.
70. Особливості використання форми "запитання-відповідь" у політичній практиці.

5. Поточний і підсумковий контролю успішності знань студентів

Порядок оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи щодо оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти залік, – 60 балів);

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового диференційованого заліку, відповідно до графіку навчального процесу.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань; рівень мислення; вміння систематизувати знання за окремими темами; вміння робити обґрунтовані висновки; володіння категорійним апаратом; вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та оброблення; самореалізація на семінарських заняттях.

Поточний контроль успішності навчання студентів з навчальної дисципліни "Ораторська майстерність та спічрайтинг" і рівня сформованості у них очікуваних компетентностей, здійснюється у таких формах: робота на лекційних заняттях; участь в обговоренні питань на семінарських заняттях; перевірка есе за заданою тематикою; підготовка аналітичного повідомлення; проведення експрес-опитування; участь у дебатах (полеміці); проведення письмової контрольної роботи.

Поточний контроль успішності навчання у формі роботи на лекційних заняттях здійснюється на кожному лекційному занятті, усно. Поточний контроль у формі участі у дискусії та обговоренні питань семінарських занять здійснюється на всіх семінарських заняттях, усно. *Самостійна робота студентів у формі дебатів, підготовки реферативного повідомлення, експрес-опитування* оцінюється за 4-бальною шкалою (4 бали – відмінно, 3 – добре, 2 – задовільно, 1 – достатньо) чотири рази за семестр (за кожною зі згаданих форм), усно. Контроль успішності навчання у формі *презентації*

есе за погодженою тематикою здійснюється за 12-бальною шкалою двічі за семестр; захист проводиться на семінарських заняттях в усній формі з наданням письмового тексту. Поточний контроль успішності навчання у формі проведення *письмової контрольної роботи* здійснюється на лекційному занятті 2 рази за семестр; робота оцінюється за 12-бальною шкалою.

Зазначені форми і засоби поточного контролю успішності навчання студентів із навчальної дисципліни "Ораторська майстерність та спічрайтинг" спрямовані на стимулювання їхньої систематичної поточної навчальної та самостійної роботи, на підвищення об'єктивності оцінювання їхніх знань, запровадження здорової конкуренції між студентами у навчанні, на виявлення і розвиток їхніх творчих і дослідницьких здібностей. Мінімально можлива кількість балів за поточний контроль упродовж семестру – 60.

Підсумковий контроль успішності навчання студентів з навчальної дисципліни "Ораторська майстерність та спічрайтинг" і рівня сформованості у них компетентностей, які підтримуються заданою компонентою навчального плану, проводиться у формі семестрового диференційованого заліку відповідно до графіку навчального процесу спеціальності.

Семестровий залік – форма оцінювання підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід. Завданням заліку є перевірка розуміння студентами програмного матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. Під час семестрового контролю у формі диференційованого заліку підсумкова кількість балів з навчальної дисципліни (максимум – 100 балів) визначається як сума (проста) балів за результатами успішності студента за поточного контролю.

Студента слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60.

Сумарний результат у балах за семестр становить "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" – та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" з навчальної дисципліни.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, що наведено в табл. 5.1 "Шкала оцінювання: національна та ЄКТС".

Таблиця 5.1

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	

У табл. 5.2 наведено рейтинг-план навчальної дисципліни.

Таблиця 5.2

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мак бал
1	2		3	4
Тема 1	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 1	Проблемна лекція "Ораторське мистецтво та спічрайтинг як навчальна дисципліна"	Присутність, конспект	0,2
	Семінарське заняття 1	Практичне заняття за темою 1	Присутність; участь в обговоренні	0,2
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пропедевтичне заняття: ознайомлення з технологічною картою, переліком рекомендованої літератури, вимогами та темами есе тощо	–	–
Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 1		–	–	
Тема 2	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 2	Лекція "Класичний риторичний канон і його основні етапи"	Присутність, конспект	0,2
	Семінарське заняття 2	Семінарське заняття за темою 1: 1.1. Предмет і функції ораторського мистецтва. 1.2. Класична риторика та неориторика. 1.3. Сучасна риторика та поняття про комунікацію. Лінгвістична прагматика: дискурсивні практики. 1.4. Спічрайтинг як гілка класичної риторики та різновид PR-технологій. 1.5. Дипломатичний спічрайтинг	Присутність; участь в обговоренні	0,2

Продовження табл. 5.2

1	2		3	4
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Експрес-опитування	Усно	4
		Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 2. Підготовка реферативного повідомлення	–	–
	<i>Аудиторна робота</i>			
Лекція 3	Лекція "Взаємодія оратора та аудиторії"	Присутність, конспект	0,2	
Тема 3	Семінарське заняття 3	Семінарське заняття за темою 2: 2.1. Роди та види ораторського мистецтва, їхня загальна характеристика. 2.2. Інвенція, диспозиція, елокуція, акція як складники риторичного канону. 2.3. Пафос, етос і логос як фундаментальні категорії риторики. 2.4. Закони докомунікативної, комунікативної та посткомунікативної фази діяльності оратора	Присутність; участь в обговоренні	0,2
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Реферативне повідомлення	Усно	4
		Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 3. Підготовка до дебатів (полеміки)	–	–
Тема 4	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 4	Лекція "Стратегія і тактика оратора"	Присутність, конспект	0,2
	Семінарське заняття 4	Семінарське заняття за темою 3: 3.1. Оратор як організатор та керівник процесу мисленнєво-мовленнєвої діяльності аудиторії. Вимоги до оратора. 3.2. Характеристика ознак аудиторії: соціальних, психологічних, індивідуально-особистісних, формально-ситуативних. 3.3. Психологічні проблеми контакту оратора й аудиторії, шляхи їхнього вирішення	Присутність; участь в обговоренні	0,2
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Дебати	Усно	4
		Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 4. Підготовка до експрес-опитування	–	–
Тема 5	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 5	Лекція 1 "Аргументація в публічному виступі"	Присутність, конспект	0,2
	Семінарське заняття 5	Семінарське заняття за темою 4: 4.1. Зміст і структура стратегії. 4.2. Тактика оратора: поняття та структура. 4.3. Характеристика принципів тактики. 4.4. Тактичні помилки, шляхи їхнього усунення	Присутність; участь в обговоренні	0,2

Продовження табл. 5.2

1	2		3	4
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Експрес-опитування	Усно	4
		Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми 5. Підготовка реферативного повідомлення та есе	–	–
Тема 5	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 6	Лекція 2 "Аргументація в публічному виступі"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 6	Семінарське заняття 1 за темою 5: 5.1. Логічні закони в промові оратора. 5.2. Поняття та структура доведення. 5.3. Аргументи як логічна основа доведення. 5.4. Спростування та способи його реалізації	Присутність; участь в обговоренні	0,1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Реферативне повідомлення	Усно	4
		Презентація есе	Усно, текст есе	12
		Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 5. Підготовка до контрольної роботи	–	–
Тема 6	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 7	Лекція "Культура і стиль мови"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 7	Семінарське заняття 2 за темою 5: 5.1. Логічні закони в промові оратора. 5.2. Поняття та структура доведення. 5.3. Аргументи як логічна основа доведення. 5.4. Спростування та способи його реалізації	Присутність; участь в обговоренні	0,1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Дебати	Усно	4
		Контрольна робота	Письмово	12
		Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 6. Підготовка до експрес-опитування	–	–
Тема 7	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 8	Лекція "Техніка мовлення"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 8	Семінарське заняття за темою 6: 6.1. Поняття "культура мови". Характеристика мовленнєвого закону. 6.2. Образність мови: засоби її створення. Види тропів: метафора, літота, метонімія тощо. 6.3. Фігури мови. 6.4. Поняття "стиль публічного виступу". Види стилів	Присутність; участь в обговоренні	0,1

Продовження табл. 5.2

1	2		3	4
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Експрес-опитування	Усно	4
Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 7. Підготовка до реферативного повідомлення			–	–
Тема 8	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 9	Лекція 1 "Полемічна майстерність"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 9	Семінарське заняття за темою 7: 7.1. Категорії техніки мови. 7.2. Інтонаційно-виразні засоби мови. 7.3. Логіко-інтонаційний аналіз тексту промови	Присутність; участь в обговоренні	0,1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Реферативне повідомлення	Усно	4
Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 8. Підготовка до дебатів			–	–
Тема 8	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 10	Лекція 2 "Полемічна майстерність"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 10	Семінарське заняття 1 за темою 8: 8.1. Полеміка як форма ораторського мистецтва: сутність, принципи, прийоми. 8.2. Види "хитроців" у полеміці. 8.3. Характеристика запитань і відповідей у полеміці	Присутність; участь в обговоренні	0,1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Дебати	Усно	4
Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 8. Підготовка до експрес-опитування			–	–
Тема 9	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 11	Лекція "Промова"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 11	Семінарське заняття 2 за темою 8: 8.1. Полеміка як форма ораторського мистецтва: сутність, принципи, прийоми. 8.2. Види "хитроців" у полеміці. 8.3. Характеристика запитань і відповідей у полеміці	Присутність; участь в обговоренні	0,1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Експрес-опитування	Усно	4
Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 9. Підготовка реферативного повідомлення			–	–

1	2		3	4
Тема 10	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 12	Лекція "Написання публічної промови"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 12	Семінарське заняття за темою 9: 9.1. Основні цільові орієнтири публічних виступів. 9.2. Формальні та неформальні види публічного виступу. 9.3. Типи мовлення. 9.4. Специфіка дипломатичної промови	Присутність; участь в обговоренні	0,1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Реферативне повідомлення	Усно	4
Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 10. Підготовка до дебатів		–	–	
Тема 11	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 13	Лекція "Специфічні риси політичного спічрайтингу"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 13	Семінарське заняття за темою 10: 10.1. Особливості структури публічної промови. 10.2. Основна частина промови: правила побудови. 10.3. Використання аудіовізуальних матеріалів	Присутність; участь в обговоренні	0,1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Дебати	Усно	4
Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 11. Підготовка есе		–	–	
Тема 12	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 14	Лекція "Дипломатичне красномовство"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 14	Семінарське заняття за темою 11: 11.1. Роль промови у досягненні політичного успіху. 11.2. Шляхи збільшення довіри слухачів. 11.3. Організаційні аспекти публічного виступу	Присутність; участь в обговоренні	0,1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Есе	Усно, текст	12
Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, опрацювання рекомендованої літератури з теми 12. Підготовка до контрольної роботи		–	–	
Тема 13	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 15	Лекція "Пресконференція як різновид спічрайтерської діяльності"	Присутність, конспект	0,1
	Семінарське заняття 15	Семінарське заняття за темою 12: 12.1. Феномен дипломатичного дискурсу. 12.2. Мова дипломатії. 12.3. Аргументація в дипломатичному тексті	Присутність; участь в обговоренні	0,1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Контрольна робота	Письмово	12
Підготовка до підсумкового контролю		–	–	

Рекомендована література

Основна

1. Ораторське мистецтво : підручник / М. П. Требін, Г. П. Клімова, Н. П. Осипова та ін. ; за ред. М. П. Требіна і Г. П. Клімової. – Харків : Право, 2013. – 208 с.
2. Стернин И. А. Практическая риторика : учеб. пособ. для студ. вузов / И. А. Стернин. – Москва : Академия, 2012. – 272 с.
3. Тарасенко І. В. Риторика : конспект лекцій / І. В. Тарасенко, О. М. Сахань. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 140 с.

Додаткова

4. Алексеева Т. А. Теория международных отношений как политическая философия и наука / Т. А. Алексеева. – Москва : Аспект пресс, 2019. – 608 с.
5. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и её геостратегические императивы / З. Бжезинский ; пер. с англ. – Москва : Международные отношения, 2002. – 256 с.
6. Боришполец К. П. Методы политических исследований : учеб. пособ. для студентов вузов / К. П. Боришполец. – Москва : Аспект Пресс, 2005. – 221 с.
7. Бредемайер К. Искусство словесной атаки. Практическое руководство / К. Бредемайер ; пер. с нем. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2006. – 187 с.
8. Бут У. К. Исследование. Шестнадцать уроков для начинающих авторов / У. К. Бут, Г. Дж. Коломб, Дж. М. Уильямс ; пер. с англ. А. Станиславского. – Москва : Флинта, Наука, 2007. – 360 с.
9. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн ; пер. с англ. П. М. Кудюкина ; под ред. Б. Ю. Кагарлицкого. – Санкт-Петербург : Университетская книга, 2001. – 415 с.
10. Документи та матеріали з історії міжнародних відносин періоду холодної війни / уклад. : О. І. Сич, А. В. Мінаєв. – Чернівці : Рута, 2008. – 48 с.
11. Истомин И. А. Логика поведения государств в международной политике / И. А. Истомин. – Москва : Аспект Пресс, 2018. – 296 с.

12. Кимелев Ю. А. Методология социальных наук (современные дискуссии) : аналитический обзор / Ю. А. Кимелев. – Москва : Институт научной информации по общественным наукам (ИНИОН) РАН, 2011. – 96 с. – (Серия "Проблемы философии").
13. Киссинджер Г. Мировой порядок / Г. Киссинджер ; пер. с англ. – Москва : АСТ, 2017. – 512 с.
14. Китчен Ф. Паблик рилейшенс: принципы и практика : учеб. пособ. для вузов / Ф. Китчен. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 454 с.
15. Кузь О. М. Філософія науки : навч. посіб. / О. М. Кузь, В. Ф. Чешко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 172 с.
16. Куньч З. Українська риторика: історія становлення і розвитку [Текст] : навч. посіб. / З. Куньч ; Нац. ун-т "Львівська політехніка". – Львів : Нац. ун-т "Львівська політехніка", 2011. – 244 с.
17. Леммерман Х. Уроки риторики и дебатов. Искусство красноречия. Техника аргументации. Практические примеры и тренинг / Х. Леммерман ; [пер. с нем. И. В. Вольнодумского]. – Москва : Уникум Пресс, 2002. – 330 с.
18. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – Київ : Вища школа, 2003. – 311 с.
19. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів та ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
20. Поварнин С. И. Спор. О теории и практике спора / С. И. Поварнин. – Москва : Флинта, Наука, 2009. – 120 с.
21. Риторика : навч.-метод. посіб. / О. Г. Романовський, Н. В. Середа, О. В. Квасник та ін. – Харків : НТУ "ХПІ", 2008. – 160 с.
22. Сагач Г. М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації [Текст] : навч. посіб. / Г. М. Сагач. – Київ : Зоря, 2003. – 255 с.
23. Сопер П. Основы искусства речи / П. Сопер ; пер. с англ. – Москва : Яхтсмен, 1995. – 416 с.
24. Теория международных отношений : учебник для академического бакалавриата / под ред. П. А. Цыганкова. – Москва : Юрайт, 2017. – 316 с. – (Серия : Бакалавр. Академический курс).
25. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон ; пер. с англ. – Москва : АСТ, 2017. – 640 с.
26. Хрусталева М. А. Анализ международных ситуаций и политическая экспертиза : учеб. пособ. для вузов / М. А. Хрусталева ; [научн. ред. и сост.

А. А. Байков, И. А. Истомин ; Московский государственный институт международных отношений (Университет) МИД России ; 2-е изд., испр. и доп]. – Москва : Аспект Пресс, 2017. – 224 с.

Інформаційні ресурси

27. Атлантична рада США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.atlanticcouncil.org>.

28. Європейський союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.eu.int>.

29. Королівський інститут міжнародних відносин (The Royal Institute of International Affairs) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.chathamhouse.org>.

30. Ораторське мистецтво та спічрайтинг. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=479030>.

31. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/ua>.

32. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.

Методичне забезпечення

33. Ораторська майстерність та спічрайтинг : робоча програма навчальної дисципліни для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" першого (бакалаврського) рівня / уклад. О. М. Кузь, О. О. Поліщук, Ю. І. Потоцька. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 14 с.

Зміст

Вступ.....	3
1. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
2. Програма навчальної дисципліни	7
2.1. Анотований зміст лекційних занять	8
3. Плани семінарських занять	12
Змістовий модуль 1. Теоретична риторика	12
Тема 1. Ораторська майстерність і спічрайтинг як навчальна дисципліна.....	12
Тема 2. Класичний риторичний канон і його основні етапи.....	13
Тема 3. Взаємодія оратора та аудиторії.....	16
Тема 4. Стратегія і тактика оратора	17
Тема 5. Аргументація в публічному виступі	19
Тема 6. Культура та стиль мови	20
Тема 7. Техніка мовлення	21
Змістовий модуль 2. Практична риторика	22
Тема 8. Полемічна майстерність	22
Тема 9. Промова.....	23
Тема 10. Написання публічної промови	24
Тема 11. Специфічні риси політичного спічрайтингу	25
4. Самостійна робота студентів	32
5. Поточний і підсумковий контролі успішності знань студентів	39
Рекомендована література.....	46
Основна.....	46
Додаткова.....	46
Інформаційні ресурси	48
Методичне забезпечення	48

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ОРАТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ ТА СПІЧРАЙТИНГ

**Методичні рекомендації
до семінарських занять
та самостійної роботи студентів
спеціальності 291 "Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Кузь Олег Миколайович**
Коннова Ніна Олексіївна
Потоцька Юлія Іванівна

Відповідальний за видання *О. М. Кузь*

Редактор *А. С. Ширініна*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2021 р. Поз. № 208 ЕВ. Обсяг 50 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

---

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*